25ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 6847 — 12 ՅՈՒԼԻՍ 1908 — ՇԱԲԱԹ — 26 ՃԷՄԱԶԻ-ԻԼ-ԱԽԻՐ 1326 — 25 Juillet 1908 — 25me année — N. 6847

"ԱՐԵՒԵԼՔ„
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Կ. ՊՕԼԻՍ, ԳԱԼԱԹԻԱ.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Կ. Պոլսոյ համար տարեկան	80 Ղ.
» » վեցամսեայ	45 »
Գաւառներու համար տարեկան	108 »
» » վեցամսեայ	60 »
Օտար երկիրներու համար տարեկան	35 ֆր.
» » վեցամսեայ	20 »

Թղթատարի ծախքը մեր վրայ

10 ՓԱՐԱ

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

آره‌ولك
ارمنیجه یومی و سیاسی غزته
صاحب امتیازی قره‌کین بویاجیان
درغله غلطه

AREVELK
JOURNAL ARMÉNIEN
Directeur-Propriétaire
KARÉKIN BOYADJIAN
Cons/ple, Galata

10 PARAS

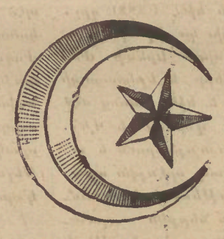

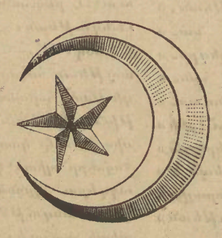

ԿԵՑՑԷ ՎԵՀԱՓԱՌ ՍՈՒԼԹԱՆԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՄԵԾ ԽՐԱԽՃԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԷԼԱՄԼԸՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սէլամլըքի արարողութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ Համիտիէ մզկիթին մէջ։ Վեհ. Սուլթանը կէսօրին նոյն մզկիթը գնաց փառաւոր հանդէսով և ուրբաթի աղօթքը կատարելէ ետքը Կայս. Պալատ դարձաւ։ Ն. Կ. Վեհափառութեան երթուղարձին ամէն բարեւի կեցած զինուորները ու ժողովուրդը «Բատիշահըմ չօք եաշա» կը գոչէին։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ

Ո՛րքան նուիրական օր մը. բարեբաստիկ օրերուն ամէնէն ընտիրը. ուրբաթ առտու մը արեւին ծագմանը պահուն մեծապէս գնծալի և ուրախալի լուր մը ամէն կողմ տարածուեցաւ։ Լրագրիները Պաշտօնական Ցեկուցումը հրատարակելէն՝ ծանուցանող թէ Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է հրամայել որ գումարուի օսմ. Երեսփ. Ժողովը, որուն կազմութիւնը տրամադրուած է Ն. Կ. Վեհափառութեան կողմէ հաստատուած Գանոնը Էսասիին մէջ և բոլոր նահանգները ու գաւառները հեռագրուած է՝ նոյն Ժողովին անդամոց ընտրութեան ձեռնարկելու օրէնքին տրամադրութեանց համաձայն։ Օսմանցիները երբ կարդացին այդ Պաշտօնական Ցեկուցումը, ամէնուն դէմքին վրայ ինքնաբուխ երախտագիտութեան և անհուն ցնծութեան արտայայտութիւն մը կը տեսնուէր։ Օսմ. Կայսրութեան չքնաղ մայրաքաղաքին ամէն կողմերը, երէկ, անմոռանալի ուրախութիւն մը կը տիրէր։ Լրագիրները ձեռքէ ձեռք կը յափշտակուէին։ Բոլոր հպատակները, առանց խտրութեան, իսլամ, քրիստոնեայ և հրեայ, ամէնքն ալ զիրար կը շնորհաւորէին և կ'ըսէին.—

«Բարձրեալն Աստուած երկար ու բարեբաստիկ կեանք շնորհէ մեր սիրելի ու ողորմած մեծանուն Վեհապետին և յաւէտ անսասան պահէ Օսմ. փառապանծ Գահուն վրայ». նաև կը յարէին.

«Այլ եւս բախտաւոր պիտի ապրինք. մեր կեանքը պիտի անցընենք երջանկութեամբ, ազատութեամբ, արդարութեամբ և հաւասարութեամբ։»

Ժողովրդեան ուրախութիւնը այնքան անմկարագրելի էր որ երէկ երբ Կայս. զինուորները Սէլամլըքի արարողութեան կ'երթային, ամէն կողմ մեծ համակրութեամբ կ'ողջունուէին «Բատիշահըմ չօք եաշա» արտաբուխ աղաղակներով։ Ղալաթիոյ Սակարանին առջեւ ալ նմանապէս միեւնոյն արտայայտութիւնը կատարուեցաւ։ Տուներ, վաճառատուներ և խանութներ օսմանեան դրօշներով զարդարուած էին։

—Գանոնը Էսասիի (Սահմանադրական Օրէնք) հրատարակութեան առթիւ Օսմ. Մամուլին կողմէ, երէկ գիշեր, երեսփոխական հեռեւակ ուղերձ մատուցուեցաւ յաւս Կայս. Գահոյից.

Առ ոսս Կայս. Գահոյից Վեհ. Սուլթանին.

Ն. Կ. Վեհափառութեան կողմէ հաստատուած Գանոնը Էսասիին զորձադրութիւն եւ հանրութեան իրաւունքներուն ապահովութեան տակ առնուելուն առթիւ ամբողջ ազգին երախտագիտական զգացումներուն կը մասնակցինք եւ Մամուլին անունով ցնորհաւորութիւն կը մատուցանենք. Աստուած երկար կեանք ցնորհէ Վեհ. Սուլթանին։

Վեհ. Սուլթանին երջանկաբերչատակ հայրը՝ Մահմուտ Ապա-իւլ-Մէճիտ խան պէտք ցոյց տուած էր Շէրիֆի օրինաց հիմերուն համաձայն օրէնք մը հաստատելու։ Այդ օրէնքը իր իսկ օգտակար արդիւնքները ունեցած էր։ Վեհ. Սուլթանն ալ այդ օրէնքին իբրեւ ամբողջացում օրէնք մը հաստատեց։ Ն. Կ. Վեհափառութեան բարեբաստիկ Գահակալութեան օրէն զոյութիւն ունեցաւ Գանոնը Էսասին, որ Օսմ. Մեծազօր Կայսրութեան փառապանծ զրօշին տակ ապրող քառասուն միլիոնի չափ Օսմանցիներուն հանրային և անհատական իրաւունքներուն երաշխաւորութիւնն է։ Արդէն Իսլամներուն Մարգարէին պատուէրներէն ալ կը հասկցուի թէ բոլոր իսլամներուն և ընդհանուր կերպով երկրագունդին բնակիչներուն փրկութեան և երջանկութեան միակ առաջնորդն է խորհրդակցութիւնը (մէշվերէդ)։ Վեհ. Սուլթանն ալ ըստ այնմ փափաքելով որ բոլոր գործերը խորհրդակցութեամբ կատարուին, իր շնորհած Գանոնը Էսասին տրամադրութեանց համաձայն հրամայեց գումարել Օսմ. Երեսփոխական Ժողովը, որով օսմ. Մամուլին կողմէ տրուած ազատութեան, արդարութեան և հաւասարութեան աւետիսը նորէն պատճառ պիտի ըլլայ որ քաղաքակիրթ աշխարհը գնահատէ ու փառաբանէ Վեհ. Սուլթանին ամենամեծ խոնարհութիւնը։

Յառաջդիմութեան այս դարուն մէջ քաղաքակիրթ ազգերը մեծամեծ պարտականութիւններ ունին և քաղաքակրթութեան արդիւնքները պարտաւոր են ցոյց տալ ամբողջ աշխարհի. ամէն կողմ միլիոնաւոր մտքեր անդադար կը ուսին։ Քաղաքակիրթ ազգերու հիմակուան խիստ զարգացեալ ու կատարելագործեալ վիճակը արդիւնք է առանձնապէսկան դրութեան։ Ներքսական ազատութեանց վարչական դրութիւնը ասոր ամենամեծ ապացոյցն է։ Վեհ. Սուլթանը ուզելով օսմ. ընդարձակածաւալ կայսրութիւնն ալ եւրոպական ամէնէն փառաւոր ազատութեան վիճակին բարձրացնել, շնորհեց Գանոնը Էսասին, որ բոլոր Օսմանցիներուն կ'ապահովէ անձնական ազատութիւն, առանց ուրիշին ազատութիւնը բռնադատելու. ոչ մէկ անհատ օրէնքին սրամադրած պատճառներէ դուրս որ և է պատրաստակամ պիտի չպատժուի։ Լրագրութիւնը օրէնքին սահմանին մէջ ազատ է։ Օսմ. հպատակ մէկ կամ մէկ քանի հոգի երբ թէ՛ իրենց և թէ՛ ընդհանուրին վերաբերող խնդրոյ մը համար օրէնքին հակառակ բան մը տեսնին, իրաւունք պիտի ունենան, ինչպէս ձեռնհաս պաշտօնարանին, նոյնպէս Ընդհանուր Ժողովին, իրրեւ պատասխանող, ազատագիր մը մատուցանելով բողոքել պաշտօնեաներու արարքին դէմ։ Ամէն անհատի սեպականութիւնը և բնակարանը ու տունը բռնադատիչ զերծ է։ Օրէնքին տրամադրած պարագաներէն դուրս ուրիշ և ո՛չ մէկ պատճառով կատարուելիք չի կրնար բռնի կերպով մտնել որ և է անհատի տունը և բնակարանը։ Առանց օրէնքին տրամադրութեան տուրքի անունով դրամ կարելի չէ գանձել և ոչ մէկ անհատ։ Տանջանք և ամէն տեսակ խոշտանգում բացարձակապէս արգիլուած են։

Օսմ. Երեսփ. Ժողովին առաջին գումարումը տեղի ունեցաւ 1292 (1876) մարտ 7ին։ Աւտիկ այն տունի բացման ճառը.

Ազնիւ բոլոր Կայս. հպատակներ Միեւնոյն հարեւնիին զաւակներն էն. ամենին ալ մէկ օրենքի տակ պիտի ապրին։

Այս ճառին իբրեւ պատասխան Երեսփ. Ժողովը նոյն ամսուան 15ին երախտագիտական ուղերձ մը մատուց։

Առաջին Երեսփ. Ժողովը, սեմնուած պէտքի մը վրայ լուծուեցաւ 1293 (1877) փետրուար 8ին։

—Իգտամ ալ կ'ըսէ.— «Գանոնը Էսասի շնորհելը կը նշանակէ արդարութիւնը, ազատութիւնը և անդորրութիւնը ամրապնդել և ապահովել։ Տէրութիւն մը միայն արդարութեամբ, ազատութեամբ, ապահովութեամբ և անդորրութեամբ կրնայ կանգուն մնալ։ Ասոր համար է որ տէրութիւն ներքին ու արտաքին այսքան հոգերուն մէջ ապաղաչին մտահոգութեամբը զողզոջացող հայրենասէր սիրտեր, այլ եւս հանգստութեան խորունկ չունչով մը ապահովութիւն և յոյս յայտնելով կրնան վատահութեամբ նայիլ ապագային։ Օսմանցիներուն համար Վեհ. Սուլթանը յարգելի է, նոյնիրական է։ Օսմ. Կայս. Գերդաստանին և ազգին մէջ ամենը խարտիշ չկայ. ամէնքնիս ալ միեւնոյն հայրենիքին զաւակները, միեւնոյն նուիրական շահերուն ծառայողներն ենք։ Օսմանցիները ներքսակ շահերու համար վէճեր չունին. քաղաքական զանազան անկանոնութիւններու հետամուտ չեն։ Քաղաքակիրթի բոլոր ազգերուն Օսմանցիներուն ալ չարը ու պէտքը միեւնոյն կէտին վրայ միացած են այսինքն արդարութիւն։ Վեհ. Սուլթանը իր գահակալութեան օրը դիւանագիտական մեծ խնամատարութիւն մը ցոյց տուաւ և Գանոնը Էսասի մը շնորհեց՝ ազգին իրաւունքները սահմանող և վարչութեան զանազան ճիւղերուն զեղծումները ջնջող, զանազան անկանոնութիւնները առած էր ասա պարագան թէ Օսմ. Կայսրութեան նման մեծ տէրութիւն մը հին դրութեամբ կարելի չէ պէտք եղածին պէս կառավարել։ Օսմանցիները այս առաջին փորձէն եկող երեսուն տարիներէն յետոյ երբ իրենց ձեռքը յանձնուած այդ բարիքին պէտք եղածին պէս օգտուելու վիճակին հասած էին, Վեհ. Սուլթանը, իր դիւանագիտական մեծ նրբատաքութեամբ մեծութիւն մը ցոյց տուաւ, ազգին ազատութեան իրաւունքը գործադրելով։ Այսօր ամէնուն աչքին առջեւ է Իւսրոյ և Պարկոտանի թաշնծները՝ իրենց բնական իրաւունքները ձեռք բերելու համար. մինչդեռ ամէն կողմ արիւն կը հոսի, օսմ. ընդարձակածաւալ երկիրները, մի միայն մեր Օգոստոսեան Վեհապետին մեծ խնամատարութեան շնորհիւ, առանց վնասակար ուղղութիւնի անցնելու, կ'արժանանան արդարութեան և ազատութեան։»

Իգտամ յիշելով ժողովրդեան ուրախութիւնը և սահմանադրութեան օրէնքին տրամադրութիւնները, կը յարէ.

«Մակէ վերջը գրաքննիչ պաշտօնեան պիտի չկրնայ բան հանդոյս ուրիշ լրագիրներուն այն յօդուածները որոնք գրուած են Վեհ. Սուլթանին նուիրական իրաւունքներուն սահմանին մէջ և երկրին բարիքին համար։ Լրագիրները պիտի կրնան ազատօրէն գրել և տէրութեան շահերը Վեհ. Սուլթանին մատուցանել։ Լրագիրները կարող պիտի ըլլան հայրենիքին նուիրական անուանը հատուցանող անկեղծ ընթացքի մը հետեւիլ։ Ոչ ոք պիտի կրնայ բռնանալ մեր այն կանոններուն վրայ, որոնք պէտք է ամբողջութեամբ գործադրուին և որոնք հայրենիքին անդորրութիւնը և յառաջդիմութիւնը կ'ապահովեն, վասն զի անհատները իրաւունք ունին բողոքելու այսօրուն արարքներու դէմ. զրամագլուխները պիտի արդիւնաւորուին. ամէն կողմ առուտրական, արհեստի ու երկրագործական գործունէութիւն մը պիտի սիրէ. ամէնուն ձեռքը ու թեւը հայրենիքին համար օգտակար և արդիւնաւոր պիտի ըլլայ։ Վեհապետ Տէր, շնորհիդ ու գորմութիւնդ համար ամէն օր երկինք պիտի բարձրանայ սա աղօթքը

ԿԵՑՑԷ ՎԵՀ. ՍՈՒԼԹԱՆ

* * *

Իգտամ երկրին երկկուսա վիճակին վրայ գրած յօդուածը սապէս կը սկսի.

«Օ՛հ, այսքան ժամանակէ ի վեր սպասուած նուիրական օրուան ոգեւորիչ, վսեմ և անմոռանալի առաւօտ։

«Օ՛հ, մեր երկրին ապառութիւն, արդարութիւն, երջանկութիւն, կեանք և երջանկութիւն շնորհող նուիրական օրուան ամնման յառաջաբանը։

«Օ՛հ, Խալիֆայութեան նուիրական Գահուն ողորմածութեան առաջին ուխտը, որով ամէնքս ալ Աստուծոյ առջեւ կ'երդուցանք, ուրախութենէ կ'արտասուենք, մեր ծերերը, երիտասարդները, կիները, ազգը անիմանալի ուրախութեան մը, չտեսնուած երախտապարտութեան մը կ'ենթարկուին։

«Օ՛հ, երկկ առտուան լրագրատաճառներուն, այդ եռանդուն մարդոց առաջին ձայնը.—«Լրագիրներ... լուր։» Լրագիրներուն առաջին էջը... առտնց նայող ակնարկները։

ԽԱԹԹԸ ՀԻՒՄԱՅՈՒՆ

Անուասիկ բարգմանութիւնը այն խաթթը Հիւմայունին, զոր Օգոստափառ Կայսրը ուղղած էր այն ատենի Մեծ-Եպարհոսին.

«Ժամանակ մը ի վեր մեր Օսմ.
«Տէրութեան ոյժը նուազեցնող պատ-
«ճառները արտաքին ազէնտներէն ա-
«հի, ներքին վարչութիւնը ուղիղ
«ճամբէն չեղելով օսմ. հպատակաց՝ իրենց
«տէրութեան վրայ ունեցած վստահու-
«թեան օրէ օր անհետանալն է։ Երջան-
«կայիշատակ հայրս, Ապա-իւլ-Մէճիտ
«խան, ասկէ առաջ բարենորոգմանց իր-
«ան սկզբնաւորութիւն, Թանզիմաթի
«Խաթթը Հիւմայունը հրատարակած էր.
«որ Շէրիֆի տրամադրութեանց համաձայն,
«ընդհանուրին անձը, ինչքը և պատիւը
«պահպանելու հանգամանքը ունի։ Ասա,
«մինչեւ այսօր այդ վստահութեամբ
«ապրելով և այդ վստահութեան յեն-
«լով, ազատօրէն փոխանակուած կար-
«ծիքներու հետեւանքն է որ այսօր այս
«Գանոնը Էսասին հրատարակել յաջոդէ
«ցանք, ինչ որ վերեալ Թանզիմաթին
«բարերար արդիւնքը ըլլալուն, երջան-
«կայիշատակ հօրս անունը և յաջողու-
«թիւնը այս երջանկաբեր օրուանս մէջ
«յատկապէս յիշելով, տէրութեան կեն-
«դանարարը կ'անուանեմ գինքը։ Տա-
«լեկոյս չկայ որ եթէ Թանզիմաթի հրա-
«տարակութեան ժամանակը մեր ժամա-
«նակին ընդունակութիւնն ու տիպը-
«ղականութիւնը ունեցած ըլլար, մեր»
«հրատարակած Գանոնը Էսասին հան-
«գուցեալ հայրս այն ատեն իսկ հրատա-»
«րակած և գործադրած պիտի ըլլար։»
«Բայց Բարձրեալն Աստուած, մեր ազ-»
«գին կատարեալ երջանկութիւնը երաշ-»
«խաւորող այսպիսի երջանկաբեր հաս-»
«տատութիւն մը մեր Կայսրութեան»
«օրին վերապահած ըլլալով, այս տարին»
«մեծ գոհութիւն և շնորհակալութիւն»
«կը մատուցանեմ Աստուծոյ։ Մեր Օսմ.»
«Պետութեան ներքին վիճակներուն մէջ»
«բնակտաբար տեղի ունեցած փոփոխու-»
«թեանց և արտաքին յարաբերութեանց»
«մէջ յառաջ եկած ընդարձակութեան»
«պատճառաւ, կատարութեան ձեւին»
«անբաւականութիւնը եղեւան եկած է։»
«Մեր գերազոյն Նպատակն է երկրին ու»
«ազգին բնական հարստութենէն և ըն-»
«դոծին ընդունակութենէն մինչեւ յարդ»
«պէտք եղածին պէս օգտուելուն ար-»
«գելք եղող պատճառները բառնալ և»
«ամէն կարգի հպատակները համերաշ-»
«խութեամբ և փոխադարձ օգնու-»
«թեամբ յառաջացնել։ Այս նպատակին»
«հասնելու համար, պէտք էր որ կառա-»
«վարութիւնը հիմնական և կանոնաւոր»
«օրէնք մը ունենար, ինչ որ Պետու-»
«թեան օրինաւոր իրաւունքները ան-»
«վթար պահելով հանդերձ, ազօրէն ա-»
«բարձները, այսինքն մէկ կամ մէկ»
«քանի անհատներու քմահաճօրէն դոր-»
«ծելէն յառաջ գալիք սխալները և գեղ-»
«ծուութիւնը արգելելուն, և մեր ամբող-»
«ջութիւնը կազմող զանազան ժողո-»
«վուրդներուն քաղաքակիրթ ընկերա-»
«կցութեան մը արժանի իրաւունքներն»
«ու օգուտները վայելելուն, այսինքն,»

«ուսանող խորհրդեան ամենուն ալ ազա-»
«տութեան, ազգաբարեաց և հաստա-»
«բութեան բարիքներէն օգտուելուն մէջ»
«կը կայանայ։ Այս օգտակարները հասա-»
«տակէս ապահովելու համար, պէտք է»
«որ օրէնքներն ու հանրութեան գոր-»
«ծերը խորհրդակցութեամբ և օրինաւո-»
«րութեամբ սահմանուին և կատարուին։»
«Ասոր համար ալ Ընդհանուր Ժողովի»
«մը կազմութեան պէտքը մեր գահա-»
«կալութեան սաթիւ հրատարակած»
«Խարթին մէջ ճանաչած էինք։ Այս»
«քանին համար պէտք եղած Գանո-»
«նը Էսասին մեր Օսմ. Պետութեան,»
«բարձրագոյնս վէզիրներէն, իւլէմա-»
«ներէն և ուրիշ ասոնցմէ զատ պաշտօ-»
«նեաներէն կազմուած մասնաւոր»
«յանձնաժողովի մը մէջ խորհրդակցա-»
«թեամբ պատրաստուելէն ետքը, հա-»
«խարգաց Խարտուրդէն ալ մանրամաս-»
«նօրէն քննուելով վաւերացուած է։»
«Այս Գանոնը Էսասին ամրողջ պա-»
«բանական իրաւունքներն ալ Օսմ.»
«մասան Խալիֆայութեան և Օսմ.»
«Կայսրութեան իրաւունքներուն, Օս-»
«մանցիներուն ազատութեան ու հաւա-»
«սարութեան, Նախարարաց և պաշտօ-»
«նէից պատասխանատուութեան ու ի-»
«բաւութեան, Ընդհանուր Ժողովին»
«տեղեկանալու իրաւունքին, դատարան-»
«ներու կատարեալ անկախութեան,»
«երմտացոյցին ճշդութեան, և հա-»
«հանգային վարչութեանց կիրառ-»
«նացման իրաւունքները պահելով հան-»
«գերձ անոնց իրաւութեան ընդար-»
«ձակուելուն։ Ասոնց ամէնքն ալ Շէրիթի»
«Օրէնքին տրամադրութենից և երկրին»
«ու ազգին այժմու ընդունակութեան և»
«պէտքերուն համաձայն և հանրային»
«երջանկութեան ու յառաջդիմութեան»
«մասին մեր բարի Դպրատիներուն յար-»
«մար և նպաստաւոր ըլլալուն, Աստ-»
«ծոյ օգնութեան և Մարգարէին հոգւ-»
«ւոր ազակութեան ապաւինելով, այս»
«Գանոնը Էսասին վաւերացնելով ձեզ»
«զրկեցի։ Շնորհս Բարձրութիւն, օսման-»
«եան բոլոր երկիրներուն մէջ գոյն հրա-»
«տարակուս, և այսօրուանէ սկսեալ անոր»
«տրամադրութեանց գործադրութեան,»
«և անոր մէջ գտնուած օրէնքներուն և»
«կանոններուն ժամ առաջ պատրաստա-»
«թեան ուշադրան համար ազդու և»
«անմիջական միջոցներ ձեռք առնելիով»
«կը պահանջեմ բացատրակարգս։ Բարձ-»
«րագոյն Աստուած պակէ մեր ազգին և»
«երկրին երջանկութեան ուշադրողնե-»
«բուն ջանքերը։»

Ֆի Զիլհիճէ 1293 (1876)

ԳԱՆՈՆԸ ԷՍԱՍԻ

(ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐԻՆԷՔ)

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ԵՐԿԻՐՆԵՐ

Յօդուած 1.— Օսմ. Կայսրութիւնը կազմուած է արդի երկիրներէն և մասերէն ու տանձնաշնորհեալ նահանգներէն և մէկ մարմին ըլլալով՝ ո՛չ մէկ ժամանակ, ոչ մէկ պատճառաւ անջատում չընդունիր։

Յօդ. 2.—Օսմ. Կայսրութեան մայրաքաղաքը Կ. Պոլիս քաղաքն է։ Եւ այս քաղաքը Կայս. մեծ քաղաքներէն բացառիկ տանձնաշնորհում և մենաշնորհներ չունի։

Յօդ. 3.— Օսմ. Կայս. Կառավարութիւնը որ իր վրայ կը մարմնացնէ Իսլամութեան բարձրագոյն Խալիֆայութիւնը, Ալ-Օսմանի սերունդէն՝ բոլոր հաւատացեալ օրէնաց՝ երէց գլուխն կը պատկանի։

Յօդ. 4.—Ն. Կ. Վեհափառութիւնը Իր Խալիֆայութեան հանգամանքով՝ պաշտպանն է իսլամական կրօնքին և ընդհանուր օսմ. հպատակներուն վեհապետն ու թագաւորն է։

Յօդ. 5.— Ն. Կ. Վեհափառութեան Կայս. Անձը նուիրական և անպատասխանատու է։

Յօդ. 6.— Ալ-Օսմանի Սերունդին ազգութեան իրաւունքները, ստացուածքը, անձնական կալուածները և ցկեանս յատկացուած եկամտական վարձերը (թասխիսաթ) հանրային երաշխաւորութեան տակ են։

Յօդ. 7.— Ն. Կ. Վեհափառութեան կայսերական նուիրական իրաւունքներէն են. Նախարարութիւնը կազմել և կամ հրաժարեցնել. տարեմուտ ու պաշտօն շնորհել. պատուոյն տալ. առանձնաշնորհեալ նահանգներու առանձնաշնորհութեան օրէնքներուն համաձայն պաշտօնաբաշխութիւններ ընել. դրամ կարել. ազօթանշաններու մէջ անուան յիշատակութիւնը. տարբերանշաններ հիմնել. պատուոյան կամ հաւատարիմութեան դրամներ կնքել. յամանքային ու ծովային զօրութեանց հրամայել. զինուորական չարժումներ և Շէրիի ու օրէնքի տրամադրութիւնները գործադրել. վարչական պաշտօնարաններու գործատութեանց յատուկ կանոնագրեր պատրաստել. օրէնքին տրամադրած պատիժները թեթևցնել և կամ ներել. Ընդհանուր Ժողովը կազմել և կամ դադրեցնել, և ի պահանջել հարկին երեսփոխական մարմնոյն անդամները նորէն ընտրելու պայմանով՝ ցրուել։

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՀԱՅԱՏԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Յօդ. 8.— Օսմ. Կայսրութեան հպատակութեան տակ գտնուող անտառներուն ամէնքն ալ ի՛նչ կրօնքի ու դաւանանքի ալ որ ըլլան, անխտիր, Օսմանցի կ'անուանուին։ Եւ Օսմանցիի հանգամանքը օրէնքով սահմանուած պարագաներու համեմատ ձեռք կը բերուի կամ կը կորսնցուի։

Յօդ 9.— Օսմանցիներուն ամէնքն ալ իրենց անձնական ազատութեան տէր են և ուրիշին ազատութեան իրաւունքը բռնաբարելու իրաւունք չունին։

Յօդ. 10.— Անձնական ազատութիւնը ամէն տեսակ բռնաբարումէ զերծ է։ Ոչ մէկ անհատ կրնայ պատժուիլ օրէնքին ուրոյն պատճառէն ու եղանակէն զատ ուրիշ ոևէ պատրուակով։

Յօդ. 11.—Օսմ. Կայսրութեան կրօնքը Իսլամութիւնն է։ Այս հիմք պահելով հանդերձ, ժողովուրդին ապահովութիւնը և հանրային բարոյականը չխանգարելու պայմանով, Օսմ. երկիրներուն մէջ ծանօթ եղող բոլոր կրօնքներուն ազատաբար պաշտամունքը և այլ և այլ ժողովուրդներու արուած կրօնական մենաշնորհներուն ըստ առանձնայն գործադրութիւնը իր պաշտպանութեան տակ է։

Յօդ. 12.— Մամալի՝ Օրէնքին սահմանին մէջ ազատ է։

Յօդ. 13.— Օսմ. հպատակները օրէնքի ու կանոնի սահմանին մէջ արօտուած են աւանդական, ճարտարարուեստական և երկրագործական ամէն տեսակ ընկերութիւններ կազմակերպելու։

Յօդ. 14.— Օսմ. հպատակ մէկը կամ մէկ քանի անձեր թէ՛ իրենց անձին և թէ հանրութեան վերաբերող խնդիր մը երբ օրէնքի ու կանոնի հակառակ նկատելով պատկանող իշխանութեան, ինչպէս որ կրնան ազերազիր տալ, նոյնպէս ալ իրատաութիւն ունին դատապարտեալ հանգամանքով ազերագիր տալ Ընդհ. Ժողովին և ըստ էության պաշտօնեաներու ազերագիրներուն նկատմամբ։

Յօդ. 15.— Դատախազութիւնն գործը ազատ է։ Որոշած օրէնքին հպատակելու պայմանով, ամէն օսմանցի արտօնուած է ընդհանուր և մասնաւոր դատաւորութեան։

Յօդ. 16.— Բոլոր վարչարարները պատասխան հակազդեցութեան տակ են։ Որպէս զի Օսմ. հպատակներուն դատախազութիւնը միեւնոյն կանոնաւորութեամբ ու միութեամբ կատարուի, հարկ եղած միջոցները պիտի գործադրուին։ Եւ տարբեր ազգերու կրօնական հաւատալիքներուն դատաւորութիւնն եղանակը անոյշալի պիտի պահուի։

Յօդ. 17.— Օսմանցիներուն ամէնքն ալ, օրէնքի առջեւ և բացի կրօնքի ու դաւանանքի խնդիրներէ, երկրին իրաւունքներուն և պարտականութիւններուն ապրիւ հաւասար են։

Յօդ. 18.— Օսմ. հպատակները որպէս զի պետական պաշտօններու մէջ գործածուին, պայման է որ Տէրութեան պաշտօնական լեզուն եղող Թուրքերէնը գիտնան։

Յօդ. 19.— Պետական պաշտօններու մէջ ընդհ. հպատակները իրենց կարողութեան և ընդունակութեան համեմատութեամբ պաշտօնի կը կոչուին։

Յօդ. 20.— Որոշ տարբերը իրենց մասնաւոր օրէնքին համաձայն, ընդհանուր հպատակներուն մէջ կը բաշխուին իւրաքանչիւրին կարողութեանը համեմատութեամբ։

Յօդ. 21.— Ամէն մարդ բան օրինի իր սեփական ստացուածքին ու կարողութիւնն ալ է ապահովապէս։ Ո և է մէկուն սեփական կալուածը չի կրնար առնուիլ մինչեւ որ չապացուցուի թէ հանրային օգուտին համար անհրաժեշտ է ան և մինչեւ որ օրէնքին պահանջութիւնը համաձայն, կանխիկ չվճարուի անոր իրական արժէքը։

Յօդ. 22.—Օսմ. երկիրներու մէջ ամէն անհատի բնակարանն ու տունը անպնդարելի է։ Օրէնքին որոշած պարագաներէն դուրս, ո և է պատճառով, կատարմարութիւնը բանի չի կրնար մտնել ո և է մէկուն բնակարանէն կամ տունէն ներս։

Յօդ. 23.—Պարտաւորելիք դատաւորութեան օրէնքին տրամադրութեան համաձայն, ո և է մէկը չի կրնար բռնադատուիլ որ բան օրինի, իր պատկանած դատարանէն տարբեր դատարան մը երթայ։

Յօդ. 24.—Գրաւումը, տարապարհակը (անկարեան) և տոյժը (ճերիմէ) արգիլուած են։ Եւ տակաւին պատերազմի ժամանակ օրէնքով որոշուելիք տարբերին ու պարագաները բացառութիւն կը կազմեն առանցմէ։

Յօդ. 25.—Առանց ո և է օրէնքի վրայ հիմնուելու, իրրեւ տարք կամ մաքս, և կամ տարբեր անուանով ո և է մէկէն դրամ չառնուիր։

Յօդ. 26.—Տանջանքը և ամէն տեսակ չարչարանքները բացարձակապէս և խստապէս արգիլուած են։

ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յօդ. 27.—Մեծ - Եպարքոսութիւնը և Շէյխ - Իւլ - Իսլամութիւնը կը յանձնուի Վեհ. Կայսեր վստահած անձերուն. միւս Նախարարներու պաշտօններն ալ Կայս. Իրատէի համաձայն կը կարգադրուին։

Յօդ. 28.—Նախարարաց Խորհուրդը կը գումարուի Մեծ-Եպարքոսին նախագահութեամբ և ներքին ու արտաքին կարեւոր գործերու պատկանող խնդիրներէն է։ Այն խորհրդակցութիւնները որոնք արտաքնութեան պէտք ունին, անոնց որոշումները կը գործադրուին Կայս. Իրատէով։

Յօդ. 29.— Իւրաքանչիւր նախարար՝ իր չրջանակին պատկանող այն գործերը որոնց գործադրութիւնը իր իրաւասութեան տակ է, բան կանոնին կը կատարէ. իսկ այն գործերը որոնց գործադրութիւնը իր իրաւասութեան ենթակայ չէ, կը մատուցանէ Մեծ-Եպարքոսին։ Մեծ-Եպարքոսն ալ այս կարգի գործերէն անոնք որ խորհրդակցութեան կարօտ չեն, անոնց համար կարեւորը կը գործադրէ, կամ Վեհ. Կայսեր արտաքնութեան կը դիմէ. և խորհրդակցութեան կարօտ գործերն ալ կ'ենթարկէ Նախարարաց Խորհուրդին ու հարկ եղածը կը կատարէ չնորհուելիք Կայս. Իրատէին համաձայն։ Այս գործերուն տեսակն ու ասոյթիններու մասնաւոր կանոնագրով պիտի որոշուին։

Յօդ. 30.—Նախարարները պատասխանատու են իրենց պաշտօնին վերաբերեալ պարագաներու և գործադրութեանց։

Յօդ. 31.—Երեսփոխական անդամներէն մէկը կամ մէկ քանին երբ Երեսփ. Ժողովի պարտականութեան չրջանակին մէջ եղող պարագաներու մասին նախարարներէն մէկուն նկատմամբ պատասխանատուութիւն հրաւիրող դիտողութիւն ունենայ, նախ, այս կարգի խնդիրները Ժողովին ներկայացուիր պէտք ըլլալը կամ ոչ քննող մասնաւոր ճիւղին կողմէ քննուելու համար, Երեսփ. Ժողովին նախագահին արուելիք զիտողները, նախագահին կողմէ, վերջապէս մինչեւ երեք օր նոյն քննիչ ճիւղին կը զրկուի, և անոր կողմէ հարկ եղած քննութիւնը կը կատարուի։ Եւ բոլորի ենթակայ անձին կողմէ հարկ եղած բացատրութիւնը առնելէ ետք, լսողութիւն խորհրդակցութեան արժանի ըլլալը որոշով մեծամասնութեան որոշմանը կը կարգադրուի Երեսփ. Ժողովին մէջ, և ի հարկին, կը լսուին անոր անձանէ կամ փոխանորդաբար տուած բացատրութիւնները և Ժողովին ներկայ անդամներուն երեք քառորդին բացարձակ մեծամասնութիւնը եթէ ընդունուի, դատավարութիւն պահանջող տեղեկագիրը կը մատուցուի Մեծ Եպարքոսութեան, և ինդրուած Կայս. Իրատէին չնորհուելէն ետք, եզերութիւնը կը յանձնուի Բարձրագոյն Ատեանին։

Յօդ. 32.— Սմբատանեայ Նախարարներուն դատաւորութեան եղանակը մասնաւոր կանոնագրով պիտի որոշուի։

Յօդ. 33.— Իրենց պաշտօնէն զատ և սակ իրենց անձին վերաբերող ամէն տեսակ դատերու մէջ Նախարարները ինքնատարութիւն չունին միւս օսմանցի անհատներէն։ Այս կարգի պարագաներու դատաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ պատկանեալ ընդհ. դատարանին մէջ։

Յօդ. 34.—Բարձրագոյն Ատեանին Սմբատանիչ ճիւղին կողմէ սմբատանուած նախարարները, մինչեւ որ անպարտ չհանդիսանան, նախարարութենէն դադարեալ կը մնան։

Յօդ. 35.— Երբ Նախարարներուն և Երեսփ. Ժողովին միջեւ ո և է խնդրոյ մասին կարծիքի անհամաձայնութիւն ծագի և Նախարարներուն կողմէ պնդուի, և երեսփոխաններուն կողմէ մեծամասնութեամբ ու մասնաւոր պատասխանատուութեամբ բացարձակապէս և կրնդունուն մերժուի, այն ատեն Վեհ. Կայսեր բարձր իրաւունքն է Նախարարները փոխել և կամ Երեսփոխանական Ժողովը ցրուել՝ օրէնական պայմանաժամին մէջ գործեալ ընդարձակ պայմանաւ։

Յօդ. 36.— Ընդհ. Ժողով չգումարուած ատեն Տէրութիւնը ո և է գործադրութենէ, և կամ հանրային ապահովութիւնը խանգարումէ զերծ պահելու համար, անհրաժեշտ պէտքին և այդ մասին հարկ դառնալիք օրէնքին խորհրդակցութեանը համար եթէ Ժողովի հաւաքման և գումարման համար ժամանակը անբաւական է, Սահմանադրական Օրէնքին տրամադրութեան հակառակ չըլլալու պայմանաւ, Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ որոշում կը տրուի։ Այս որոշումները մինչեւ Երեսփ. Ժողովին գումարմամբ արուելիք որոշումը, Կայս. Իրատէով օրէնքի իրաւութիւն ունին ուժեղաբար։

Յօդ. 37.— Նախարարներէն իւրաքանչիւրը, երբ որ փափաքի, երկու Ժողովներուն մէջ ալ կրնայ գտնուիլ, կամ իրենց ստորադաս գլխաւոր պաշտօնեաներէն մէկը իր կողմէ փոխանորդաբար կրնայ դրկել, և ճառախօսութիւն մէջ Ժողովականներու վրայ նախագահութիւն ունի։

Յօդ. 38.—Մեղքի մը բացատրութեան համար, եթէ Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութեան որոշումով, Նախարարներէն մէկը հրաւիրի, Նախարարը կամ անծամբ գտնուելով և կամ իր ստորադաս մէկ գլխաւոր պաշտօնեան զրկելով պիտի պատասխանէ ուզուած հարցումներուն. կամ, եթէ պէտք տեսնէ, պատասխանատուութիւնը իր վրայ առնելով, իրատաութիւն ունի պատասխանը յետաձգելու։

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆՆԵՐ

Յօդ. 39.— Բոլոր պետական պաշտօնեաները՝ բան օրէնքի որոշուելիք կանոններուն համեմատ, իրենց կարողութեան և արժանիքին համաձայն պաշտօններու պիտի կոչուին։ Եւ այս կերպով ընտրուած պաշտօնեաները մինչեւ որ օրինաւոր պաշտօնանկութիւն տրամադրող արարքի մը մէջ չգտնուին կամ իրենք չհրաժարին, և կատարութեան կողմէ հարկեցուցիչ պատճառ մը չտեսնուի, չեն կրնար պաշտօնանկ ըլլալ կամ փոխուիլ։ Բարձր ծառայող և ուղղակիօրէն պաշտօնեաները, ինչպէս նաև կատարութեան մէկ հարկեցուցիչ պատճառին համար գործէ քաշուող պաշտօնեաները յետաձգմամբ, հանգանակուն և անպաշտօն վճռակի թաղանթներու պիտի արժանանան, մասնաւոր օրէնքին համաձայն։

Յօդ. 40.— Որոմնեան իւրաքանչիւր պաշտօնի պարտականութիւնները պիտի որոշուին մասնաւոր կանոններով, ուստի իւրաքանչիւր պաշտօնեայ պատասխանատու է իր պարտականութեան չրջանակին մէջ։

Յօդ. 41.— Թէեւ պաշտօնեան պէտք է յարգել իր գերադասեալը, բայց այս հնազանդութիւնը օրէնքին որոշած չրջանակին համար է։ Ապօրինի գործերու մէջ իր գերադասեալին հնազանդութիւնը չի կրնար պատասխանատուութենէն ազատել նպատակ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Յօդ. 42.— Ընդհանուր Ժողովը կը բաղկանայ Մերակոյտի Մարմնի և Երեսփոխական Մարմնի կազմող երկու անջատ մարմիններէ։

Յօդ. 43.— Ընդհանուր Ժողովին երկու մարմիններն ալ ամէն տարի նոյեմբերի սկիզբները կը գումարուին և Բարձրագոյն Իրատէով կը բացուին, և մարտին սկիզբը գարձեալ Բարձրագոյն Իրատէով կը գոցուին։ Այս մարմիններէն մէկը՝ միւսին չհաւանած ժամանակ նիստ ըրած չի համարուիր։

Յօդ. 44.— Ն. Կ. Վեհափառութիւնը երբոր Պետութեան համար հարկ տեսնէ, Ընդհ. Ժողովը ժամանակէն առաջ ալ կը ըլլայ, և գումարման համար որոշեալ ժամանակն ալ կը կարճեցնէ կամ կ'երկարացնէ։

Յօդ. 45.— Ընդհ. Ժողովին բացման օրը Ն. Կ. Վեհափառութիւնը և կամ Իր կողմէն փոխանորդաբար Մեծ-Եպարքոսը ներկայ կը գտնուի, և Պետութեան նախարարութիւն, ինչպէս նաեւ երկու Մարմիններուն ներկայ անդամներուն միասնաբար ներկայութեանը կը կատարուի պաշտօնական բացումը, և ընթացիկ տարուան մէջ պետութեան ներքին գործերուն և արտաքին յարաբերութիւններուն և առաջիկայ տարուայ համար գործադրութիւնը անհրաժեշտ նկատուած ձեռնարկներու և միջոցներու նկատմամբ կայսերական ճառ մը կը կարդացուի։

Յօդ. 46.— Ընդհ. Ժողովի անդամ ընտրուող և կամ կարգուող անձերը՝ Ժողովին բացման օրը Մեծ-Եպարքոսին առջեւ, իսկ այն օրը բացակայ գտնուողներն ալ իրենց պատկանած մարմնին գումարման պահուն իրենց նախագահին առջեւ՝ Երդումնոյն Ն. Կ. Վեհափառութեան և Հայրենիքին հաւատարիմ գտնուիլ և Սահմանադրական Օրէնքին ու իրենց յանձնուած պարտականութիւնները յարգել, և հակառակէն զգուշանալ։

Յօդ. 47.— Ընդհանուր Ժողովին անդամը քառասուն և կարթիք յայտնելու մասին ազատ ըլլալով չի կրնար ո և է խնամում, սպառնալիքի և հրահանգի տակ գործել։ Թէ՛ իր տուած քուէներուն և թէ Ժողովին խորհրդակցութեանց պահուն յայտնած կարծիքներուն առթիւ ո և է տեսակէտով չի կրնար դատապարտուիլ, պայմանս որ Ժողովին ներքին կանոնագրին հակառակ վարուած չըլլայ. այս պարագային նոյն կանոնագրին համաձայն գործողութեան կ'ենթարկուի։

Յօդ. 48.—Ընդհ. Ժողովի անդամներէն մէկը երբ իր պատկանած մարմնին ներկայ անդամներուն երեք քառորդին բացարձակ մեծամասնութեան որոշմամբ իրը նենգող և Սահմանադրական Օրէնքը ջնջելու ընդդիմութեամբ կամ սարտուութեամբ ամբաստանուի, և կամ բանտարկութիւն ու ազատամ արտաքսող պատժով մը պատապարուի, այն ատեն իր անդամակցութեան հանգամանքը կը ջնջուի, և իր արարքին դատաւորութիւնը կատարուելով, պատկանեալ դատարանին կողմէ կը վճռուի պատիժը։

Յօդ. 49.—Ընդհ. Ժողովի անդամներէն իւրաքանչիւրը իր քուէն անձամբ կատարելու, և իրաւունք ունի ձեռնարկ մեծարելու։ Ընդհանուր Ժողովի անդամներուն

Յօդ. 94.— Այս սահմանը երկուերորդի մեծամասնութեամբ կ'որոշէ ամբաստանուած անձին յանցապարտ ըլլալը կամ ոչ։ Ամբաստանիչ տարեմնիներու մէջ գրանուող անդամները վճռատու դիրքին չեն անդամակցիր։

Յօդ. 95.— Վճռատու դիրքը՝ կը բաղկանայ 21 անդամներէ, որոնց ՝ի Մեծ Թագաւորէն, ՝ի Վերաքննիչ և Վճռարկիչ աշխարհներու և ՝ի Պետական Խորհրդոյ նախագահներէն ու անդամներէն կ'ընտրուի և պաշտօն ունի ամբաստանիչ տարեմնի կողմէ դատապարտելիներ հարկ սեպուած դատերը երկու երրորդի մեծամասնութեամբ, վերջնականապէս և օրէնքին համաձայն տեսնել։ Տրուած վճիռները ոչ կը վերաքննուին և ոչ կը բեկանին։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԴԱՐԾԵՐ

Յօդ. 96.—Ո և է տարբ չի պրուիր, չի բաշխուիր և չգանձուիր երբ Պետութեան կողմէ օրէնքով որոշուած չէ։

Յօդ. 97.— Պետութեան պիտանէն վեր ի վերոյ եղած հասոյթներն ու ծախքերը ցոյց կուտայ, և արուն չնորով կը արուին, կը բաշխուին և կը գանձուին տարբերը։

Յօդ. 98,— Պիտանէն այսինքն ընդհանուր հաւասարակշռութեան օրէնքը, ընդհանուր ժողովին մէջ կը քննուի, յօդուած առ յօդուած և ենթադրական նկատուած հասոյթներուն ու ծախքերուն մանրամասնութիւնը պարտնակող ցուցակներ բան օրինի ցոյց արուած նպաստներուն համաձայն զանազան մասերու կը բաժնուին, և ասոնց խորհրդակցութիւնը կ'ըլլայ հատուած ու հատուած։

Յօդ. 99.— Որպէս զի ելմտացոյցը որոշուած տարւոյն մէջ գործադրուի, օրէնսգիրը Ընդհանուր Ժողովին բացառելէն անմիջապէս եաքը կը ներկայացուի Երեսփ. Ժողովին։

Յօդ. 100.— Ելմտացոյցէն դուրս պետական ստացուածքին ծախք ընել ներելի չէ, առանց մասնաւոր օրէնքի։

Յօդ. 101.— Ընդհանուր Ժողովի պատուն, արտասովոր տիպարական պատճառներու համար, եթէ հաշուեկիրներն դուրս անհրաժեշտ պէտք մը տեսնուի, պատասխանատուութիւնը Նախարարաց Խորհրդին պատկանելուն և Ընդհանուր Ժողովին բացառելէն անմիջապէս եաքը ծախքերու համար օրինական ծրագիրը Ընդհանուր Ժողովին արուելու պայմանաւ, այդ ծախքերուն վճարմանը համար պէտք եղած գումարները Վեհ. Կայսեր հրամանով և Կայս. Իրաւով կը հայթայթուին ու կը վճարուին։

Յօդ. 102.— Ելմտացոյցի օրէնքի գործադրութիւնը մէկ տարուան համար է։ Մէկ տարիէն ուրիշ այդ օրէնքը չի կիրարկուիր։ Սակայն ինչ ինչ պատասխանատու պարագաներու մէջ, եթէ Երեսփ. Ժողովը լուծուի, առանց հաշուեկիրի մասին որոշում տալու, Նախարարաց Խորհուրդը Կայս. Իրաւով կրնայ նախորդ տարուան հաշուեկիրը գործադրելու պարտականութիւնը ու դիւանները կարգելու պայմանները մասնաւոր օրէնքով մը պիտի որոշուին։

ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Յօդ. 108.— Նահանգներուն վարչութեան եղանակը պատշաճութեանց ընդարձակումին և պարտաւորութեանց վրայ հիմնուած ըլլալով, անոնց առիթներուն մասնաւոր օրէնքով մը պիտի որոշուին։

Յօդ. 109.— Նահանգներու, գաւառներու և գաւառակներու մէջ վարչական Ժողովները ինչպէս նաև տարին անգամ մը նահանգներու կեդրոնին մէջ գումարուած ընդհ. Ժողովի անդամներուն, ընտրութեան եղանակը մասնաւոր կանոնով մը պիտի ընդարձակուին։

Յօդ. 110.—Նահանգներու ընդհ. Ժողովներու պաշտօնը պիտի ըլլայ, ինչպէս որ մասնաւոր կանոնով մը պիտի բացատրուի, ճամբաներու չինութեան, վարիկ տնտեսներու հաստատութեան, արուեստից, վաճառականութեան և երկրագործութեան գործերուն տարբեր նեղութիւններու համար. և հանրային կրթութիւնը տարածելու նման խորհրդակցութիւններ ընել։ Նաև տարբեր բաշխելու, գանձելու և ասոնց գործադրութեանց մասին կանոններու հակառակ տեղի ունեցած արարքը հաղորդելու պատկանող իշխանութեան և գանձը բարեփոխելու համար բողոքելու իրաւունքը պիտի ունենայ։

Յօդ. 111. — Բարեգործական նպատակներու յատկացուած չէնքերու, կալուածներու, գրամներու ու հասոյթները վագիի յատուկ պայմաններով և սովորութեան համաձայն կառավարելն արուկու և որբերու, գոյքերու կանոնագրութեան համաձայն գործածուելուն համար ամէն գաւառակի մէջ, ամէն ազգի հասարակութիւն իր ժողովը պիտի ունենայ, որ այս ժողովներու արուած մասնաւոր օրէնքներուն համաձայն իւրաքանչիւր ազգի ընտրուած անհատներէ պիտի բաղկանայ։ Եւ այդ ժողովական իշխանութիւնը ու հանձնակներու ընդհ. ժողովները իրենց պատկանեալ պաշտօնատուներ պիտի ճանչնան։

Յօդ. 112.— Թաղապետական գործերը Պոլսոյ և գաւառներու մէջ ընտրութեամբ կատարուած թաղապետական ժողովներով պիտի կարգադրուին։ Եւ այս ժողովներու կազմութիւնը, պաշտօնը ու անդամներուն ընտրութեան եղանակը մասնաւոր օրէնքով մը պիտի որոշուին։

Յօդ. 113.— Երբ երկրին մէկ կողմը խռովութիւն մը տեղի ունեցած ըլլալը հաստատող ապացոյցներ տեսնուին, Կայս. կառավարութիւնը իրաւասութիւն ունի այդ տեղը սաժմանոյ կերպով պաշարման վիճակի մէջ դնելու։ Պաշարման վիճակը (Բտարեի Խորհիւ) երկրին օրէնսդիր և կանոնաւոր սահմանոյ դաղարումը կը նշանակէ և պաշարման վիճակին ներքեւ գրանուող տեղին վարչութիւնը մասնաւոր հրամանագրով մը պիտի որոշուի։ Այն տեղերը որոնց կառավարութեան ապահովութիւնը իւանաւորած ըլլալը ասպիսակ ինքնութեամբ հաստատուի, Կայս. երկիրներէն անոնց արտաքսիլը միմիայն Վեհ. Կայսեր կ'ընդոյ։

Յօդ. 114.— Օսմ. անհատներու ընդհանուրին կրթութեան նախակրթութիւնը պարտաւորիչ ըլլալով, ասոնց ատիճանները և մասնրամասնութիւնները յատուկ օրէնքով մը պիտի որոշուին։

Յօդ. 115.— Հիմնական օրէնքին նոյն իսկ մէկ յօդուածը և ոչ մէկ պատճառով ու պարարակով գործադրութենէ չպիտի դադրի։

Յօդ. 116.—Եթէ հիմնական օրէնքին յօդուածներու ինչ ինչ արամադրութիւնները ժամանակին և վիճակին համաձայն բարեփոխելու ստիպողական պէտք տեսնուի, հետեւեալ պայմաններով կրնայ ըլլալ։ Երբ Նախարարաց Խորհուրդին կամ Մեբակայսին և կամ Երեսփ. Ժողովին այդ բարեփոխութեան համար եթէ առաջարկ մը ըլլայ, նախ Երեսփ. Ժողովը կազմով անդամներուն երկու երրորդին որոշումով պէտք է ընդունին։ Եւ այս ընդունելութիւնը գործեալ Մեբակայսին երկու երրորդին մեծամասնութեամբ հաստատուելէ վերջ, եթէ անոր մասին Կայս. Իրաւէ մը շնորհուի, օրինական փոփոխութիւնը գործադրելի կ'ըլլայ։ Հիմնական օրէնքին բարեփոխելը, առաջարկած մէկ յօդուածը կը գործադրուի անփոփոխ, ցարչսի հարկ եղած օրինական խարդրակցութիւններու եղած և Կայս. Իրաւէն շնորհուած չէ։

Յօդ. 117.—Երբ օրինական տարամարութիւն մը մեկնել հարկ ըլլայ, եթէ դատական գործերու յատուկ է, անոր խմբագրութիւնը կը յայտնի, և ասոր ձեւն ալ ընդհանուր Եւմատացոյցի օրինաց պիտի համաձայնի։

Յօդ. 104.— Վերջնական հաշիւները օրինագծով որոշուած տարւոյն լրանալէն մինչեւ 4 տարի պիտի ներկայացուի Ընդհանուր Ժողովին։

Յօդ. 105.— Հաշիւներու դիւան մը պիտի կազմուի. որուն պաշտօնն է Պետութեան հաշիւները սահմանու և ծախքերու պաշտօն ունեցողներու հաշիւները տեսնել։ Եւ պաշտօնատուներու կողմէ ներկայացուած հաշիւները քննելով, քննութեանց և դիտողութեանց ամփոփումը ամէն տարի յատուկ պաշտօնագրով մը Երեսփոխանական Ժողովին ներկայացնել։

Այս դիւանը ամէն երեք ամիսը անգամ մը Եւմտական վիճակը նախարարաց Խորհուրդին միջոցաւ պաշտօնագրով մը պիտի ներկայացնէ Վեհ. Կայսեր։

Յօդ. 106.—Հաշիւներու դիւանին անդամները 12 հոգիներէ պիտի բաղկանան և Կայս. Իրաւէով ցկեանս պաշտօնի վրայ պիտի մնան, ցորչափ Երեսփ. Ժողովին մեծամասնութեամբ անոնց պաշտօնանկ ըլլալը չհաստատուի։

Յօդ. 107.— Հաշուակալութեան դիւանին անդամներու պարտաւորութիւնները անոնց հրամարելու, փոփոխելու, պաշտօնի բարձրացումի եղանակները և հանգրաւելու կոչուելու պայմանները ու դիւանները կազմելու պայմանները մասնաւոր օրէնքով մը պիտի որոշուին։

ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Յօդ. 108.— Նահանգներուն վարչութեան եղանակը պատշաճութեանց ընդարձակումին և պարտաւորութեանց վրայ հիմնուած ըլլալով, անոնց առիթներուն մասնաւոր օրէնքով մը պիտի որոշուին։

Յօդ. 109.— Նահանգներու, գաւառներու և գաւառակներու մէջ վարչական Ժողովները ինչպէս նաև տարին անգամ մը նահանգներու կեդրոնին մէջ գումարուած ընդհ. Ժողովի անդամներուն, ընտրութեան եղանակը մասնաւոր կանոնով մը պիտի ընդարձակուին։

Յօդ. 110.—Նահանգներու ընդհ. Ժողովներու պաշտօնը պիտի ըլլայ, ինչպէս որ մասնաւոր կանոնով մը պիտի բացատրուի, ճամբաներու չինութեան, վարիկ տնտեսներու հաստատութեան, արուեստից, վաճառականութեան և երկրագործութեան գործերուն տարբեր նեղութիւններու համար. և հանրային կրթութիւնը տարածելու նման խորհրդակցութիւններ ընել։ Նաև տարբեր բաշխելու, գանձելու և ասոնց գործադրութեանց մասին կանոններու հակառակ տեղի ունեցած արարքը հաղորդելու պատկանող իշխանութեան և գանձը բարեփոխելու համար բողոքելու իրաւունքը պիտի ունենայ։

Յօդ. 111. — Բարեգործական նպատակներու յատկացուած չէնքերու, կալուածներու, գրամներու ու հասոյթները վագիի յատուկ պայմաններով և սովորութեան համաձայն կառավարելն արուկու և որբերու, գոյքերու կանոնագրութեան համաձայն գործածուելուն համար ամէն գաւառակի մէջ, ամէն ազգի հասարակութիւն իր ժողովը պիտի ունենայ, որ այս ժողովներու արուած մասնաւոր օրէնքներուն համաձայն իւրաքանչիւր ազգի ընտրուած անհատներէ պիտի բաղկանայ։ Եւ այդ ժողովական իշխանութիւնը ու հանձնակներու ընդհ. ժողովները իրենց պատկանեալ պաշտօնատուներ պիտի ճանչնան։

Յօդ. 112.— Թաղապետական գործերը Պոլսոյ և գաւառներու մէջ ընտրութեամբ կատարուած թաղապետական ժողովներով պիտի կարգադրուին։ Եւ այս ժողովներու կազմութիւնը, պաշտօնը ու անդամներուն ընտրութեան եղանակը մասնաւոր օրէնքով մը պիտի որոշուին։

Յօդ. 113.— Երբ երկրին մէկ կողմը խռովութիւն մը տեղի ունեցած ըլլալը հաստատող ապացոյցներ տեսնուին, Կայս. կառավարութիւնը իրաւասութիւն ունի այդ տեղը սաժմանոյ կերպով պաշարման վիճակի մէջ դնելու։ Պաշարման վիճակը (Բտարեի Խորհիւ) երկրին օրէնսդիր և կանոնաւոր սահմանոյ դադ

"ԱՐԵՒԵԼՔ,,ի ԹԵՐԹՕՆԸ —6—

ԹԷՈՏՕՐ ՔԱՀԻԼ

ՍԷՐ ԵՒ ՈՃԻՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Դ.

ՆԵՐՈՒԿ ՍՊԱՍԱՒՈՐ ՄԸ

—Պարոն կոմս, գոչեց ծառան։

Հէրման, որ չէր նշմարած ծառան, եկին դարձաւ։

—Դուն ես, ազնիւ Տրնի, պատասխանեց Հէրման, մինչ իր դէմքին մատաղութիւնը թեթեւ ժպիտով մը կը լուսաւորուէր։ Բարեւսիա եմ քեզ տեսնելուս համար։

—Պարոն կոմսը չատ բարի է։ Ես ալ քարեւսիա եմ, պարոն կոմսը կրկին տեսնելուս համար։

Հէրման ձեռքը երկարեց, ըսելով.

—Տրնի, ձեռքդ ինծի տո՛ւր։

Ծառան հնազանդեցաւ և իրաւ ձեռք սեղմեցին անոնք։

—Կառքո՞վ եկար, Տրնի։

—Այո՛, պարոն կոմս։

—Անմիջապէս ճամբայ ելլենք։

—Երբ պարոն կոմսը ուզէ։

—Կը տեսնեմ որ քաջառողջ ես։

—Պարոն կոմսը չատ բարի է։

—Ինծա՞ն չես ծերնար։

—Մարդ կրցածը միայն կ'ընէ... Աղէկ կը նայիմ ինքզինքս։

Տրնի, դէմքին ամէնէն հին ծառան, առանին կարասիի պէս բան մըն էր։ Շաբաթուրի դուքսը միշտ անդաժան էր Տրնիէն։ Այս վերջինը սակայն տեղ իր տիրոջ կը հետեւէր։ Հակառակ իր դանդաղ ձեւերուն ու խոսուածքին, դուքսին ամէնօրեայ խորհրդականը և վստահելի մարդն էր։ Հայրապետիկուան դքսի կը վճարէր, առանց դուքսին իմաց տալու։ կանխաւ. յետոյ հաշիւները կը ներկայացնէր դուքսին, որ հազուադէպ կերպով ուշքի կ'անցնէր գումարը։ Շատ լաւ ձի կը հեծնէր և դուքսին բոլոր զառակներուն ձիավարժութեան ուսուցիչը եղած էր։ Ասենօք դիւանին մէջ կը հակէր ազոց վրայ, երբ անանք զբօսանք կ'ընէին։ Դուքսին կողմէ Տրնին զրկուած էր, Հէրմանը դիմաւորելու համար, որպէս զի այս վերջինը բաբեկամական յորդոր մը կարդայ և պատրաստ կանգնի մեռելը, անոնցու համար հայրական բացատրութիւնց։

—Հայրս ի՞նչպէս է, հարցուց Հէրման։

—Շա՛տ լաւ, պարոն կոմս։

—Ուրեմն ինչու՞ դիմաւորելու եկած չէ գիս։

—Պարոն դուքսը երխատարդ չէ ալ ես և չատ կը յոգնի։ Լաւ խնամեցէ՛ք ինքզինքը... Բայց չատ պիտի ուրախանայ ձեզ տեսնելով, քանի որ գղեակէն հեռու կը զատուիք երկար ատենէ ի վեր։

—Ցանկութիւնն մեն է տարեկ, իմ ծերս և Տրնիս, յարեց կոմսը թեթեւ ժպիտով մը։

—Օհ, այդ բանը երբեք չպիտի թոյլատրեմ ինքզինքիս։ Իրականութիւնը սա է որ չատ փիչ անգամ կը տեսնենք ձեր երեսը։

Կոմսը այնպիսի շարժում մը բրաւ որ կը նշանակէր.

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզես։ Ցանցանքը խիս չէ։ Զկրցի գալ։

Կառք նստան. կոմսը ձեռք առաւ ասանցը։

—Ցանկալիսն լաւ կ'ընթանայ միշտ, հարցուց Հէրման, ցոյց տալով կառքին ձին։

—Աւելի քան երբեք։ Զի որերք որ ուրիշներ անցնին գիմքը։ Հակառակ ծերացած ըլլալուն, միշտ կայտառ է և մարտիկն չսխորժիր։

Կառքը ճամբայ ելաւ։ Պահ մը լռութիւն տիրեց. յետոյ Տրնի յարեց։

—Պարոն դուքսը կը փափաքի ձեզ տեսնել յանախ տեսնել գղեակին մէջ... Մնաց որ, Օր. Ֆէրնանտ չատ իրիկանի պիտի ըլլայ ձեզ տեսնելով։

Հէրման դարձեալ կարուկ հարցում մը բրաւ, ինչպէս բրած էր հօրը համար.

—Որպիսութիւնը լա՞ է։

—Շա՛տ լաւ... Անհանգարա վիճակ մը ունի ձեր վերադարձի լուրը իմանալէն ի վեր։ Օրիորդը ծաղկեփունջերը կը պատրաստէ ձեր սենեակին համար։

—Մերթուկ Տրնիս, կրնաս ուղածիդ չափ ֆէրնանտիդ վրայ խօսիլ, ընդմիջեց Հէրման։ Այո՛, այդ խորհուրդը կուտամ քեզի։

—Օ՜հ, Պ. Հէրման ա՞րքան փոխուած է, յարեց Տրնի, որուն պարզ և ազնիւ ուանկիղձ հոգին չէր կրնար ընդունիլ որ իր սիրած մարդը ուրիշի կողմէ չսիրուէր։ Ինչ կը խորհիք։ Ամբողջ աշխարհի դէմ քէն բրած է մեզի։

—Ո՛չ. այդ մէկ քանի հոգիներու դէմ։

—Օր. Ֆէրնանտ բարի Աստուծոյ հրեշտակն է... Իմ ծերազարդ երկրիս լաւագոյնի մէջ, Սէն-Բոնիֆայի մօտ սա տաղը կ'բանէ. «Մարդ երբ յանցանք մը ունենայ՝ զղջ կայ կը պռնայ»։

—Կարծեմ թէ բարոյական կը քարոզես, բաս Հէրման, ծերուկ ապաստարին անկիղձ խօսքերէն զատարձած։

—Թերեւս ամենայն բլլայ, պարոն կոմս, խոստովանեցաւ Տրնի։ Շատ փոքր հասակէդ սեռած և մեծցուցած եմ ձեզ... Դէմ ինծի դէմ քէն չէք պահեր բաժխ համար։

—Դուն ազնիւ մարդ մըն ես։ Բայց դղեակին մէջ այնպիսի անձեր կան, որոնք իմ վերադարձէս կը վախնան, որովհետեւ անոնց փոքր ծրագիրները և զարմանալի չանգարձութիւնը կը խանգարեմ։ Միայն թէ կրնամ ինքզինքս պաշտպանել, չեմ խորտիր և իմ իրաւունքներս կ'արժեցնեմ...

—Ձեր իրաւունքնե՞ր մի, պարոն կոմս։ Բայց ո՛վ կը խորհի վէճի տակ ձգել ձեր իրաւունքները, պատասխանեց Տրնի... Անցեալ օր, Օր. Ֆէրնանտ...

—Նորէն Ֆէրնանտ, բացագանչեց Հէրման։ Ուրիշ խօսք չունի՞ս... Ֆէրնանտ պատճառ եղած է որ հօրս հետ կռուիմ... Դարձեալ Ֆէրնանտի պատճառով է որ հայրս տարիքի աչքով կը նայի ինծի... Այդպէս ի՞նչպէս կարելի է բացատրել ինծի նկատմամբ հօրս ունեցած յեղակարծ փոփոխութիւնը...

—Պարոն կոմս, քիչ մըն ալ դադ էք պատճառը։

—Ո՛չ, բացայայտ կը տեսնեմ այդպէս ըլլալը... Հայրս հետզհետէ կը տկարանայ, ծերութեան հետեւանքով, և քանի պարապութիւն մը առաջ կը քերէ անոր չուրջը։ Ծագիկաւ ազատ աղջիկ մը եղած է։ Անապին ազդեցութիւն մը և հեղինակութիւն մը ունի հօրս վրայ... Կ'ուզէ ձեզ անպտնել Շաբէսպարտնեաց հարստութիւնը... Անդադար հայրս կը գրգռէ ինծի դէմ, ժառանգաւորի բն